

Bağımsızlık Döneminde Azerbaycan ve Özbek Şiirinin Ortak Özellikleri

The Common Features in Azerbaijan and Uzbek Poetry During the Independence Period

Doç. Dr. Terane HEŞİMOVA*

Özet

Makale bağımsız Azerbaycan ve Özbek Türklerinin çağdaş şiirinde ortak gelişim özelliklerini tespate yöneliktir. Çağdaş şiirde kan ve genin, din-dil birliğinin, sosyo-politik durumun oluşturduğu konu ve içerik, şekil ve üslup, ses ve ahenk benzerliği sanat ilişkileri yönünden incelenmiştir. Sovyetler döneminde şiir yazmaya başlamış, bağımsızlık döneminde ulusal şiirin en güzel örneklerini kaleme alan Bahtiyar Vahabzade, Memmed Araz, Cabir Novruz, Halima Hidayverdiyeva, Erkin Vahidov, Muhammed Yusuf, Dedehan Hasan ve diğer Azerbaycan ve Özbek Türklerinin millî şairlerinin eserlerindeki ortaklıklar ele alınmıştır. Söz konusu şairlerin eserlerinde millî kimlik kavramının yansımaları son derece önemlidir.

Anahtar kelimeler: Azerbaycanlı ve Özbek şairler, bağımsızlık teması, millî kimlik.

Abstract

The article considers poems of Azerbaijani and Uzbek peoples in the common development characteristics context. In modern poetry, the characteristics of the common development are determined in sound and harmony, oneness and style, blood and genes, religious and linguistic associations, parallel themes and ideas formed by a similar socio-political situation. Bakhtiyar Vahabzade, Mammad Araz, Jabir Novruz, Halima Khudayverdiyeva, Erkin Vahidov, Mohammed Yusuf, Dedehan Hasan and other poets who started their creative activity during the Soviet Union, in independence years created a modern stage, their parallels in their creation causes development of the general Turkish poetry. The reflections of the national identity concept in the works of these poets are extremely important.

Keywords: Azerbaijani and Uzbek poets, independence theme, national identity.

*Azerbaycan Millî İlimler Akademisi, Doğubilimcilik Enstitüsü, Merkezi Asya Bölümü, tarana_nur@yahoo.com.tr.

Bağımsızlık devri Azerbaycan ve Özbek edebiyatlarının ulusal konular açısından en zengin dönemlerinden biridir. Bu dönemde edebiyatın, şiirin muhtevasını Sovetler Birliği'ni öven abartılı ifadeler yerine gerçek hayatın, toplumun gerçek duygu ve düşünceleri, millî konular oluşturur. Bağımsızlık öncesi 1980-1990'lı yıllarda benzer sosyo-politik durumların oluşturduğu özdeş problemleri paylaşan Türk halklarının şairleri mevcut durumdan kurtuluş aramayı, özgürlük isteğini şiir yoluyla anlatmaya çalışmışlardır.

Sovyetler döneminin Rus etkisinden kurtulmak, ulusal haklarını savunmak, 1960-1990'lı yılların şiirine mahsus üstü kapalı ifade tarzından serbest anlatıma geçiş; özgürlük, Türklük, vatan sevgisi temaları ile millî bir sanat yaratma gayreti bağımsızlık dönemi Azerbaycan ve Özbek şairlerinin ortak özelliği olmuştur. 1960'lı yıllardan 1980'lerin sonuna kadar şiirlerde millî duygular, özgürlük arzusu üstü kapalı şekilde ve metoforlarla ifade edilmiştir. Millî şiirde vatanseverlik, Türklük, özgürlük temalarını kadınının fedakarlığı, tarihsel itiraflar, ana dili gibi temalar takip etmiştir. Azerbaycan ve Özbek Türklerinin koşulsuz aynı sosyo-politik durumu paylaşma gerçekliğine dayalı benzer konularda şiir kaleme almışlardır. Türk birliği temalı eserler oldukça dikkat çekicidir. Bu konular Sovet esaretinde bulunan Türklerin ortak kaderidir.

Özgürlüğünü kazanarak millî kimliğine, Türklüğüne dönen halklarımızın şiiri, kazandıkları özgürlüğün Türk milletine özgü ruhuna, kültürel ve politik birliğine güvenle doludur. Azerbaycan ve Özbek Türklerinin çağdaş şiirinde Türk milletinin manevi gücünün yansımalarını da görmek mümkündür. Ortak destanlar ve bu destanlarda yer alan kahramanlar, Türk halklarının ayrı-ayrı fatihleri, kumandanları, düşünürleri muasır şiirin imgesine dönüşmekle Türklük betimlenir.

Bağımsızlık döneminde Özbek edebiyatında Abdullah Aripov, Erkin Vahidov, Halima Hudaiverdiyeva, Rauf Parfi, Şevket Rahman, Osman Azim, Muhammed Yusuf, Hurşit Devran, Cemal Kemal, Erkin Semender, Tahir Kahhar, Barat Baykabilov vb. şairler yıllarca ruhlarında besledikleri vatan sevgisini, vatanın kutsallığını etkili bir üslupla dile getirmişlerdir. Özellikle, "Marifetçilik Edebiyatı" döneminin edebî geleneklerinden yola çıkan yeni kuşak şairler, tarihe dayalı modern şiirde millî düşüncelerini yansıtmışlardır.

Özbek edebiyatında 1950-1980 yılları durgunluk dönemi olarak görülüyor. Bu tartışmasız bir gerçek. Fakat, şunu da belirtmek gerekir ki, bağımsızlık döneminin edebiyatı durgunluk dönemi edebiyatının üzerinde kuruldu. Durgunluk döneminin çeşitli yönlerle esaret zincirlerini kırma isteği ve saklı girişimi olmasaydı, yeni dönem şiiri köklerinden tamamen kopabilirdi. Azerbaycan edebiyatında bu dönem geçiş dönemi diye adlandırılır ve bu

dönem bağımsızlık dönemi şiirinin temelini oluşturur. Yaşama yeniden başlamak, insan maneviyatının gelişimi, toplumun gelişmesi ve güncellenmesi, çöküşün nedenleri ve ilerleme yolları yeni şiirin muhtevasını oluşturmuş, halklarımızın yaşamı şiirlere yansımıştır.

Azerbaycan ve Özbek Türklerinin milliyetçi şairleri, bağımsızlığın ve millî egemenliğin öneminin farkındadırlar. Çünkü Sovyet döneminde şiir yazmaya başlayan şairler, çocukken Sovyet İmparatorluğu'nun Türk halklarına karşı katliamlarına, gençlik dönemlerinde 60'lı yılların gizli özgürlük mücadelesine tanık olmuş şairlerdir. 1970'lerde şiir yazmaya başlayan bu şairlerin eserleri çoğunlukla 1980'lerde yayımlandı. Yaşam ve sanat tecrübesi edinmiş, halkın dilini şiir dili ve halkın ruhunu şiirlerinin ruhuna dönüştürmüş şairler halkın dertlerini, iradesini, isteklerini ifade ettikleri için sevilerek okunmuşlardır. Bu yüzden Özbek şiirinde bu şairlere "boyası kurumadan okunan şairler" derler.

Halklarımızın tek acısı özgürlük mücadelesi değildi, aynı zamanda Azerbaycan'da Garabağ, Özbekistan'da Fergane olayları milliyetçi şairleri derinden etkilemiştir. Yaşanan benzer olaylar Azerbaycanlı ve Özbekistanlı şairlerin şiirlerinde ana temayı oluşturdu ve bu nedenle konu ve fikir, ahenk, şekil ve üslup benzerliği bağımsız şiirimizin ortak bir yanı oldu.

Son dönem Özbek şiirinin ünlü ismi Halima Hudaşverdiyeva, halkının ruhunu, düşüncelerini ve tarihini anlatan bir şairdir. Halima Hudaşverdiyeva, 1948'de Sirdarya bölgesinin Bayavut ilçesinde doğdu. Halima Hudaşverdiyeva'nın ulusal özgürlük motifli şiirleri üslup itibarıyla halkın diline çok yakındır. Şair özgürlüğün halkın yaşamındaki rolünü, bağımsızlığın halkının geleceğini aydınlatmasını halkının ruhunun dilinde anlatır. Özbek edebiyatşinas Azad Şerefütdinov, Halima Hudaşverdiyeva'nın sanatının Özbek halkı için öneminden şu şekilde bahsetmektedir: "Halime'nin şiirleri bizleri uyanık kalmaya çağırır, vicdanımızı uyandırır, vücudumuzdan lakaytlık belasını kovmaya yardım eder" (Babahan Şerif 2013: 27). Halima Hudaşverdiyeva "Mugaddas Ayol" (1987), "Bu Kunlarga Yetganlar Bor" (1993), "To'marisning Aytgani" (1996) ve diğer kitaplarında millî düşüncelerini ifade etmekle milletin, halkının tarihini aydınlatır ve halkının ruhuna hitap edebilecek konu, üslup ve tarzı seçmiştir. Halima Hudaşverdiyeva, sanatını kadının, annenin toplumda müstesna rolünü ifade etmek için de kullanmıştır. Hatta bu konuda en fazla kalem oynatan şairlerdendir. Kadının ruhsal gelişiminin, kadının toplumun genel düzenindeki rolünün, kadınlara ve annelere hak edilen değerin verilmesinin kültürel ve ahlaki sonuçları onun ustalıkla ele aldığı temalardandır.

Bilindiği gibi, Azerbaycan ve Özbek Türklerinin ulusal edebiyatında kadın teması millî şairlerin kaleme aldığı ana temalardandır. Azerbaycan şiirinde 12.

asırdan itibaren belirgin şekilde yer alan kadın teması, Özbek edebiyatında 16. - 17. asırlarda gelişmeye başlamıştır. Cehaletin kurbanı olan kadınların özgürlük mücadelesi, konumu, kadınlara verilen değer, aile, toplum, insanlık ve maneviyatın yükselişindeki rolü ele alınmıştır. Azerbaycan'lı şair ve düşünür Hüseyin Cavid:

"Kadın! ey muhterem enisi beşer!

Sensiz öksüz kalırdı çinsi beşer"

derken başka bir şiirinde :

Ana evladını besler, büyütür,

Anasız millet, evet, öksüzdür (Hüseyin Cavid 1985: 506)

Ya da;

O çok sevimli, güzel ince, nazlı bir hilkat,

Onun ayakları altındadır fakat cennet

Kadın gülerse bu ıssız mühitimiz gülecek,

Sürüklenen beşeriyet kadınla yükselecek... (Hüseyin Cavid 1985:

47-48) der.

Halima Hudaiverdiyeva, Hüseyin Cavid ve diğer selefleri gibi kadının yükselişinin toplumun yükselişiyle ilişkilendirir. Bu doğru tespit fedakarlık sembolü olan kadınların toplumun aracılığıyla halkın, ulusun gelişmesine yol açtığını şiirlerinin gayesine dönüştürür:

Yelkem halkım yelkesige tegib turmâği üçün,

Başım halkım kölkesige egib turmaği üçün,

Unge karşı nime kelse yengib turmaği üçün,

Menden kay iş lâzım bolsa, berçesige tayyarman (2014: 116).

"Omuzlarımla halkıma destek vermek için, halkımın önünde saygıyla eğilmek için, halkıma karşı olanlarla mücadele etmek için üzerime düşen her şeyi yapmaya hazırım" diyen şair halkının kültürel, manevi yükselişi için yollar arayan cesur Özbek kızdır.

Onun "Bular Vatan Kâruvulları" (Bunlar Vatan Koruyucuları), "Hüda Degen Memleketni" (Tanrı Diyen Memleketi), "Uluğ Kun Kelmağda" (Büyük Gün Geliyor), "Yangi Yil Camını İşk Bilan Toldır" (Yeni Yıl Kadehini Sevgiyle Doldur) gibi şiirleri Özbek Türklerinin manevi ulusal geleneklerini, tarihe saygıyı, millî kültürün önemini anlatan şiir örnekleridir. Onun lirik şiirleri endişe doludur; şair, perişan baharını vatanın kaderi ile kıyaslar. "Baharlarım talan oldu" feryadıyla esaret yıllarında halkının nasıl güç durumda kaldıklarını betimler.

Azerbaycan ve Özbek Türklerinin çağdaş şiirinde Sovetler Birliği'nin Türklerin yaşamını alt üst ettiğini, özgürlük arayışını kuzey rüzgârlarına benzetmeyle dile getirilir. Bahtiyar Vahabzade'nin "Gülistan" manzumesinde kuzeyden esen rüzgârların etkisiyle halkın ruhunun ızdıraplarını; "Gülistan köyünün gül-çiçekleri bir günün içinde soldu-saraldı" (Vahabzade 1959: 67) diye anlatırken, H. Hidayverdiyeva "Baharlarım telaşlarda talan oldu" şeklinde dile getirmiştir. Erkin Vahidov, Sovyet İmparatorluğunda yaşayan Türklerin kaderinin kuzey rüzgârlarının hışmına uğradığını "Semum yalap öter yalang töşini" metaforu ile betimlemiştir. Görüldüğü üzere Bahtiyar Vahabzade, Erkin Vahidov, Halima Hudaverdiyeva metaforlar yoluyla ulusal dertlerini dile getirmişlerdir.

Millî şairler, Türk ulusunun kalkınması için kültürel, ruhsal mirasları korumayı Türk evladının borcu gibi betimler. Azerbaycan'ın istiklal şairi Halil Rıza Ulutürk "Türküm", Halima Hidayverdiyeva ise "Gitse Dönmez Gitmiş Giden Olanlarım" şiirleriyle tarihî kültürel miraslarına sahip çıkmanın önemini dile getirirler.

"Ben cıgır yok, tarihin keheşantek yoluyum,

Dedem Korkut, Alpamiş, Manas'ım, Köroğlu'yum" (Rıza 2000: 201).

Veya Turan, Türkistan âşığı Halil Rıza Ulutürk'ün Özbekistan'nın Taşkent şehrinde 1984'te kaleme aldığı "Az Sonra Uçasıyım" şiiri Türk halklarının geleceğine umutla doludur.

"Çelik yumruğumda sıkılmalı gam,

Ağ yelkene dönsün antım muradım.

Uçuşu ertelenmez bir uçağım ben,

Türkistan, Turan'dır bir çift kanadım" (Rıza 2000: 223).

Metoforları ustaca kullanan Halil Rıza, bu şiirinde Türk'ün barış gücünü, yaşama kararlılığını ve ulus sevgisini çok güzel bir şekilde özetlemeyi başarmıştır.

Özbekistan'ın millî şairi Usman Kuçkar (1953-2017) aynı zamanda çağdaş Azerbaycan ve Özbek sanat ilişkilerinin gelişmesinde de büyük hizmetleri olan ve birçok şiiri, manzumeyi Özbek Türkçesine aktaran çevirmendir. Buhara'nın Şafırgan bölgesinde doğan Usman Kuçkar, "Heyecange Kömilgen Dünya" (1982), "Aksiy Sadalar" (1987), "Uyqudaki Minare" (1987), "Ağır Kervan" (1992) şiir kitaplarında milletin, halkının tarihini aydınlatan unsurları ele almıştır.

"Vatan erki yolımdır kim,

Ölarman bu yolda bir kün,

Bu şundayin ölimlar kim,
Bundan şirin ölüm bolmas" (Güldeste 2005: 24).

Usman Kuçkar, halk dilinde kaleme aldığı bu şiirinde vatan için ölmekten onur duyduğunu dile getirmiştir. Vatanın çiçeğini, gülünü kutsallaştıran, vatan sevgisini mükemmel şekilde şiirleştiren Azerbaycan şairi Memmed Araz'ın (1933-2004) "Vatan Yolunda" şiiri Usman Kuçkar'ın mısralarıyla aynı içerik, aynı üslup ve ahenktedir:

"Vatan sevgisinde birinci ada,
Birinci çatmağa pay yeter bana.
Burda birincilik: Vatan yolunda
Birinci ölmeği öğredir bana" (Habibbeyli 2014: 6-8).

Her iki şair düşman pençesinde ezilen milleti, vatani için ölmeyi şerefi sanıyor. Usman Kuçkar "Baharda Yazılan Şiir"iyle okuyucusunu düşündürür, mücadelelerin ruhumuzda yarattığı etkiyi, insanın olgunlaşmasını, halkta azim duygusunun güçlenmesini sağlamanın önemini, ulusal haklarını korumaktan çekinmemeyi öğütler:

"Bahtın ileri de, durma yürü,
Keling, bir kun kelib,
Biroq, ular ko'zlarida engil,
siqilish kuchi,
Siz nima qilasiz?"

Tikanalarni muzlatadigan qiyin kunlarda,
Bahor talab qilayotgan sensin" (Babahan Şerif 2013: 1).

"İlikleri donduran zor günlerde, doğadan baharın gelmesini isteyen sensin" mısraları Sovyet İmparatorluğu'nun esaret zincirlerine itiraz içeriklidir. "Ama gözünden ışıklar, dizden güc giderse, ne yaparsın?" mısraları azmi elden bırakmamayı tavsiye eder niteliktedir. Azerbaycanlı şair Cabir Novruz'un (1933-2002) "Keşke Milletde Ruh Yaşasın" başlıklı şiiri milletin ruhunun gücünü, azmini anlatan diğer bir şiir örneğidir. Onlar milletin direncini artırmanın, ızdırapların sona ermesi için sağlıklı bir ruha sahip olmanın önemini kaleme almışlardır:

"Düşmeni kul etmek olur,
Bin asır yol gitmek olur.
Dünyanı titretmek olur,
Keşke milletde ruh yaşasın..." (Cabir Nevruz 2004: 26).

Türk halklarının birleşmesi, aynı amaç uğruna bir araya gelmesi, halkın içine düştüğü çekişmelerden arınması için kalemiyle savaşan Özbek şairlerden biri de Dedehan Hasan'dır (1941). O, içerdeki parçalanmayı kırmak için tarihsel mirasa, fatihlere, bilim insanlarına, düşünürlere sahip çıkmak gerektiğine inanmış ve Celaladdin Harzemşah'tan, Babür'den, Muganna'dan örnekler vermiştir. Dedehan Hasan bağımsızlık uğruna mücadele vermesi ve siyasi faaliyetleri nedeniyle devamlı takip edilmiştir. Tüm bunlara rağmen o, Türkistan'ın bağımsızlığı ve millî birliği için hiç yorulmadan mücadele etmiştir. Dedehan Hasan, Türklüğün sesi olmuştur. Türk dünyasında manevi birlik sağlandığı takdirde "Könültaş olsanız dünyada, her imkan oluşur" diyerek uzak görüşlülüğünü gözler önüne sermiştir. Özbek, Karakalpak, Azerbaycan, Başkır, Yakut ve Mehseti Türklerinin isimlerini şiirlerine inci gibi dizerek manevi birlik sonucunda eski yiğitler vatanı Turan'ı gerçekleştirmiştir. O, sadece Özbekistan'ın esaretten kurtulmasını değil, Sovetler Birliği'ndeki Türklerin tamamının esaret zincirlerini kırarak tek bir çatı altında birleşmesini dilemiş ve Türk milletinin tarihteki görkemine, tarihsel gücüne kavuşacağına inanmıştır. Türklerin kültürel bağlarını güçlendirmenin ve ortak Türk dilinin oluşmasının önemini şöyle dile getirmektedir:

"Öçmaniz zinhar va zinhar, dost u düşman söziga,
Yav işi yavlatmağ asli Türkni Türkniğ öziga.
Heç işanmağ sizni çalğitganni makkar köziga,
Birlaşığ ey Türki alam alam- ara birlaşığ" (Emin Oba 2014: 5).

Modern Özbek şiirinin yetenekli şairi Muhammed Yusuf (1954-2001), Türklerin bir çatı altında birleşmesine engel olarak halk içindeki ayrımcılığı gösteriyor. Bölgesel ayrımcılığın, etnik milliyetçiliğin büyüyerek ciddi sorunlara neden olacağı hususunda bizleri şöyle uyarmaktadır:

"Koygil Koğâningni, koygil Surhaning,
Bir tupraq-ku ağır, ata makâning...
Aziz vatandaşlar, menge işaning,
Özbekni quritar mahelliyçilik" (213; 117).

Modern Özbek şiirinde "Deme Kokend'liyim, deme Surhanlı'yım, toprağı aynıdır yurdun, aziz yurdaşlarım, Özbekleri bu yerlilik bitirecek" anlamlı bu mısralar büyük anlamda birleşmeye davettir. Muhammed Yusuf'un bu şiiri Bahtiyar Vahabzade'nin "Şeki" şiiriyle aynı mevzudadır:

"Ben hem Bakü'denim, hem Lenkeranlı,
Genceli, Gubalı, hem Nahçivanlı.
Şekli,

Şirvanlı,

Garabağlı'yım.

Bütöv vatanıma bütöv bağlıyım.

Bir elde doğarak mutluyum ki, ben,

Büyük bir Vatana oğul olmuşum" (Vahabzade 2004).

Şairin şu mısraları halkın bölgelere, boylara parçalanmasının engellenmesini, dalları kopmamış bir ağacın sert rüzgârlara daha dayanıklı olmasını betimler. Yahut, Azerbaycan'ın halk şairi Memmed Araz'ın "Komşu Çeperi" şiirinde şair herkesi toprağını bölenlere, bölgelere, mahallelere ayıranlara karşı mücadeleye sesliyor:

"Ben Tebrizli, Nahçıvanlı, ben Genceliyim,

Çok görmüşüm hasar üste ölenleri de.

Ben toprağı bölünmeğe öğrenceliyim,

Hiç kazanan görmedim ki, bölenleri ben" (Habibbeyli 2014: 6-8).

Bahtiyar Vahabzade, Dedehan Hasan ve Muhammed Yusuf, Halil Rza Ulutürk, Memmed Araz şiirlerinde bölgeciliğin, mahalleciliğin ve bu gibi halkı mahvedecek durumların sonuçta ulusal trajedilere götürebileceğini anlatmışlar.

Belirttiğimiz gibi, çağdaş Azerbaycan-Özbek şiirinde Türk dünyasının birleşmesi ve vatanın kutsallığı ana temalardır ve bu yüksek hedefler ise tarihsel temeller üzerine kuruludur. Özbek şiirinde Türkistan konusu her zaman günceldir. Aynı başlıklı, aynı konulu şiirler sayı itibarıyla çok, muhtevası geniş, üslubu rengârenktir. Rauf Parfi, 1990 yılında "Gönlümde doğan vatan, ana Türkistan" mısralarıyla bu temada şiirler yazan bir diğer Özbek şairidir. "Türkistan" başlıklı şiiri şöyle başlar:

"Ey könlimga tuğilgan Vatan

Xatiralar sözlər hər bir taş

Esdalıklar yağardı asman,

Tirikliknin şahidi quyaş

Eslamakdan tinmaydi haman

Ah, Türkistan, Ana Türkistan" (Emin Oba 2014; 1003).

Rauf Parfi sanatında, hakikatlerin doğal yansıması, şiirlerin başlıklarında, düşünce, ifade tarzında açıkça görülür. Düşmana kendi gücünü göstermek için Halil Rza Ulutürk'de Türkistanı yiğitler meskeni, manevi güç, gayret örneği şeklinde betimler:

"Biz Türkistan elleriyiz,

Gayret, küdret selleriyiz.

Taşnakları kovan biziz,

Dar gözleri ovan biziz!" (Rıza 2000: 34)

Çağdaş Özbek şairi Mirza Kencebey'in (1956) kaleme aldığı "Türkistan" şiirinde ise Türkistan'ın tarihi cahanın yaşıyla kıyaslanıyor:

Qay kün kim cahanga keldi Türkistan.

Cahan şul maydanga keldi, Türkistan.

Aziz tuprağinni bir bar körganlar

Dinga-yü iymanga keldi, Türkistan" (Emin Oba 2005: 1003).

Daha 1919'larda Ahmet Cavad "Türkistan elleri öpüb alını, söylüyor derdini sana, bayrağım!" diyordu. Bayrağa hitaben yazdığı bu şiirinde, Türk yurtlarının aynı çatı altında birleşmesini hayal etmişti. Son dönem şairlerinde "Türkistan" konulu şiirlerde millî dertlerimizin çözülmesi yollarının birleşmekten geçtiğini ifade ederek, köleliğe itirazlarını dile getirirler.

M.E. Rezulzade "Özgürlük ve bağımsızlık, temel süngülerle değil, edebiyat ve sanat yoluyla kazanılır" der. Ne yazık ki, Bahtiyar Vahabzade, Halil Rıza Ulutürk, Erkin Vahidov, Dedehan Hasan ve diğer Azerbaycan ve Özbek Türklerinin şairleri sanat yoluyla özgürlüğü kazanmanın yanı sıra çeşitli takiplere, eziyetlere, tahditlere maruz bırakılmış, hatta tutuklanmışlardır. Fakat, bütün mücadele ve ızdıraplara rağmen onlar millî şiiri kuşatan esaret zincirlerini paramparça etmişler. Sonuç itibarıyla onların milletimizin, halklarımızın millî-kültürel kalkınmasını, özgürlük mücadelelerini anlatan şiirleri sanat yoluyla bağımsızlığı kazanmanın, Türklük idealinin yollarını aydınlattı.

KAYNAKÇA

- 📖 Babahan, Muhammed Şerif. "20. Yüzyıl Özbek Şiirinde Bahar", *Kardeş Kalemler Dergisi* 7 (2013): 75.
- 📖 Çağdaş Türk Edebiyatları-II. Ed. Prof. Dr. Yavuz Akpınar, Doç. Dr. Ferruh Ağca. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2013.
- 📖 Cabir, Nevruz. *Seçme Eserleri*. Bakü: Lider, 2004.
- 📖 Doğan, Süleyman. Türkistan Milli Özgürlük Mücadelesinde Dedehan Hasan, <http://www.ulkuyaz.org.tr/turkistan-ozgurluk-mucadelesinde-dedehan-hasan/> Web. 09.01.2018.
- 📖 Emin, Oba. "Bağımsızlık Devri Özbek Edebiyatı", *Turkish Studies* 9.3 (2014): 997-1008.
- 📖 Güldeste. *Cağatay Dilinde Şiirler*. İstanbul, 2005.

- 📖 Habibbeyli, Z. Belki Bu Yerlere Birde Gelmedim, *Edebiyat gazetesi* (21şubat), 2014.
- 📖 Hüseyin Cavid. *Eserleri III, IV*. Bakü, 1984.
- 📖 Kocaoğlu, Timur. *Çağdaş Özbek Şiiri* (1996). http://www.tdk.gov.tr/images/1996_01_01_Kocaoglu.pdf, 51, Web. 19.01.2018.
- 📖 Rıza, X.U. *Türkün Destanı*. Bakı: Genclik, 2000.
- 📖 Vahidov, Erkin. *Seçme Şiirler*. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1991.
- 📖 Vahidov, Erkin. *Saylanma, To'rt tomlik*. Toshkent: Sharq, 2000-2002.
- 📖 XX Asr O`zbek Adabiyoti. Muhammad Yusuf, http://ziyouz.com/index.php?option=com_content&task=view&id=923&Itemid=41, Web. 21.12.2017
- 📖 Vahabzade, Bahtiyar. "Gülistan" Menzumesi, (1959). <https://www.azadliq.org/a/24424867.html>, Web. 10.01.2018
- 📖 Vahabzade, Bahtiyar. *Seçilmiş Eserleri*. İki Cildde. I Cild (Şiirler). Bakı: Önder, 2004.